

СИТУАТИВНІ МОДЕЛІ ОЗНАЧЕНИХ НОМІНАТИВНО-РЕФЕРЕНЦІЙНИХ ОДИНИЦЬ В АМЕРИКАНСЬКОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена дослідженню ситуативних моделей будови означених номінативно-референційних одиниць, які локалізують референти відносно компонентів ситуації. Означені номінативно-референційні одиниці утворюються в газетному дискурсі за топологічною і протиставною моделями.

Ключові слова: газетний дискурс, номінативно-референційна одиниця, ситуативна модель, топологічна модель, протиставна модель.

Статья посвящена исследованию ситуативных моделей определённых номинативно-референциальных единиц, которые локализуют референты относительно компонентов ситуации. Определённые номинативно-референциальные единицы формируются в газетном дискурсе соответственно топологической и противопоставительной моделям.

Ключевые слова: газетный дискурс, номинативно-референциальная единица, ситуативная модель, топологическая модель, противопоставительная модель.

The article deals with the situation pattern of definite nominative-referring units, which include the referents into the described situation. The definite nominative-referring units are built according to the topological and opposing patterns.

Key words: newspaper discourse, nominative-referring unit, situation pattern, topological pattern, opposing pattern.

Постановка загальної проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Останнім часом значно збільшився інтерес до проблеми вивчення комунікативного та когнітивного аспектів номінативних одиниць та їх ролі в процесі породження дискурсу. Це пояснюється тим, що функціонування мовних засобів у текстах з метою його внутрішньої організації обумовлюється особливостями певного виду дискурсу. Стаття присвячена

дослідженню ситуативних моделей номінативно-референційних одиниць в американському газетному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вибір теми дослідження зумовлений тим, що в сучасних лінгвістичних студіях, присвячених вивченню номінативних одиниць у світлі когнітивної лінгвістики (О. Л. Бессонова, В. Б. Кашкін, О. С. Кубрякова, А. Л. Левицький) помітним є інтерес до виявлення особливостей їх функціонування в медіа дискурсі, зокрема, газетному (Т. Г. Добросклонська, С. І. Потапенко).

Актуальність дослідження зумовлена вивченням номінативних одиниць як засобу ослівеснення позамовної дійсності, про що свідчать численні розвідки [1, с. 137; 3, с. 10-15; 4, с. 23-25; 8, с. 27; 10, с. 3-5]. У когнітивно-дискурсивному руслі номінація вивчається у зв'язку з певними різновидами дискурсу в аспекті фреймової семантики і пояснення будови тексту [7, с. 149-153; 9, с. 128-132; 11, с. 258-260].

Специфіка номінативних засобів англійської мови виявляється у їх сполучуваності з детермінативами, що зумовлює утворення номінативно-референційних одиниць (далі – НРО), які одночасно виконують дві дискурсивні функції – називну, призначену для іменування й характеристики позамовної дійсності, й референтну, яка забезпечує різні способи включення референтів до тексту. Номінативний складник НРО представлений іменником або іменною фразою, а референційний – детермінативами, до яких традиційно зараховують артиклі, вказівні й присвійні займенники, а також квантифікатори [2, с. 57-58; 6, с. 161-162; 16, с. 30; 20, с. 205] разом із кількісними числівниками [17, с. 140].

НРО у медійному дискурсі відтворюють позамовну дійсність, до якої у адресата відсутній безпосередній доступ у момент комунікації [12, с. 11-12]. Серед різновидів медійного дискурсу чільне місце займає газетний, який під впливом процесів глобалізації виконує провідну роль у формуванні світової громадської думки [15, с. 66-68; 18, с. 3-7; 19, с. 443-445], що передбачає вивчення його номінативної організації у когнітивному аспекті, який полягає у встановленні моделей творення НРО.

Метою статті є вивчення означених НРО в американському газетному дискурсі.

Об'єкт дослідження становлять ситуативні моделі НРО, котрі співвідносять референти з компонентами події, відбиваючи структуру означених і вказівних фраз, які у газетному дискурсі забезпечують ідентифікацію референтів стосовно внутрішніх компонентів ситуації або виділення її окремих елементів. Структура ситуації відображається означеними НРО, побудованими за топологічною, протиставною і ознаковою моделями. Розглянемо більш детально топологічну і протиставну моделі досліджуваних одиниць.

Топологічна модель відображає будову НРО, які вказують на розташування референтів у просторі та у послідовностях. Моделі локалізації референтів у просторі відбивають структуру означених НРО, які пов'язують об'єкти з мікро- та макропросторами. Мікропросторові локалізаційні моделі визначають будову означених словосполучень, які розміщують референти стосовно тіла людини або у замкненому тривимірному просторі, напр., *But in this primary, Hillary is outflanked on the left by both Barak Obama and John Edwards. The “wicked witch of the left”, the “designated devil”, is now the centrist in the Democratic field* [The International Herald Tribune 26.04.2007]. У наведеному висловленні означена фраза *the centrist* локалізує Хілларі Клінтон у центрі демократичного табору (*the Democratic field*) і відображає проектування відношень центр-переферія” на позначення політичних угруповань різного спрямування.

Макропросторова локалізаційна модель визначає структуру означених фраз, які вказують на розташування референтів у великому просторі (*space, world, continent, country* тощо), напр., *Unexpectedly, the Mars Rovers Are Still Coming Strong* [The New York Times 22.03.2005]. Означена фраза *the Mars Rovers* співвідносить марсоходи з планетою Марс, де вони мають функціонувати.

Означені НРО, побудовані за моделлю локалізації у послідовностях, співвідносять у газетному тексті референти з конкретними точками відліку послідовності – початковою, проміжною і кінцевою, що репрезентуються одиницями відповідної семантики. Позначення початку послідовності передбачає вживання порядкового числівника *first* та прикметників, які іменують початок (*fore-running, incoming, initial, primary* тощо), напр., *This was an inevitable part of being the First Serious Woman Candidate for President* [The International Herald Tribune 26.04.2007]. Означена фраза *the First Serious Woman Candidate* співвідносить Хілларі Клінтон із початком послідовності, виокремлюючи її як першого серйозного кандидата-жінку на пост президента.

Проміжні точки послідовності позначаються означеними НРО з одиницями *current, next, new, present* тощо. Означені фрази з вищезазначеними прикметниками локалізують референти стосовно проміжних точок послідовностей, співвідносячи їх з теперішнім (*current, new, present*) або майбутнім (*next*), і у такий спосіб репрезентують людей, які діють зараз або почнуть виконувати певні обов'язки найближчим часом, напр., *Mr. Gul has promised to adhere to secular principles, but with the president wielding a veto (as the current president has over some of AKP's more Islamist-leaning legislation) and appointing judges, that promise has not allayed fears, as the recent protests show* [The Washington Times 30.04.07].

Стосовно кінця послідовностей референти ідентифікуються означеними НРО з прикметниками *last, final, past*, які представляють об'єкти як заключні під час завершення певної дії, напр., *The Republican nominee will be the last candidate still standing at the end of the day, which is not a prescription* [The Washington Times 9.05.2007]. Означена фраза *the last candidate* співвідносить референт із кінцем послідовності кандидатів, які претендують на посаду президента від республіканської партії.

Темпорально-локалізаційна модель визначає структуру означених фраз, які співвідносять референти з темпоральною шкалою, вказуючи на час події. Модель локалізації у вертикальних послідовностях визначає будову означених

фраз, які поділяють ВЕРТИКАЛЬ на вершину та низ. Означені фрази, утворені за моделлю вертикальної локалізації, співвідносять референти з різними видами ВЕРТИКАЛІ, напр., *The top U.S. commander in the Middle East, Gen. John Abizaid* [The USA Today 7.08.2006, 9A]. У наведеному висловленні означена фраза *the top U.S. commander* ідентифікує військового командира США на середньому Заході за рахунок його співвіднесення з найвищою точкою військової ВЕРТИКАЛІ.

Протиставна модель відображає структуру означених НРО, які забезпечують орієнтування в діадах і тріадах. Локалізація референтів у діадах, утворених двома об'єктами, здійснюється означеними фразами з прикметниками у вищому ступені порівняння, якщо вони передбачають вибір із пари, у якій один об'єкт є орієнтиром для локалізації іншого [12, с. 98].

В американському газетному дискурсі означені НРО з займенником *other* локалізують референти у діадах під час зображення осіб, які пов'язані через подію або ситуацію, напр., *A second deputy "had serious wounds but is expected to survive," Deputy Curtice said, and the other officer, a policeman from Reedley, a small city in the southern part of the county, was in critical condition* [The New York Times 26.02.2010]. У наведеному фрагменті означена фраза *the other officer* ідентифікує офіцера поліції, який перебуває у тяжкому стані, виокремлюючи його з діади, представленої постраждалими.

Орієнтування в тріадах відбувається стосовно трьох точок відліку, позначених семантикою прикметників у складі означених іменних фраз. На орієнтування в тріадах вказують означені фрази з прикметниками у найвищому ступені порівняння та іменники *past, present, future* [12, с. 98].

Прикметники в найвищому ступені порівняння диференціюють в американському газетному дискурсі референти за фізичними якостями, рисами характеру людей та емоційними властивостями, напр., *I believe that, despite the player's tears, I am the saddest person on the Giants this evening* [The Washington Times 11.06.2007]. Означена фраза *the saddest person* ідентифікує особу за рахунок її емоційного стану – смутку та суму.

Таким чином, ситуативні моделі НРО визначають будову означених фраз, які репрезентують референти стосовно ситуації в цілому або її внутрішніх компонентів. Означені НРО будуються у газетних текстах за локалізаційною й протиставною моделями. Локалізаційна модель має два різновиди – локалізації у просторі й у послідовностях. Локалізація у просторі співвідносить об'єкти з певним місцем. Мікропросторові локалізаційні моделі відбивають будову означених словосполучень, які розміщують референти стосовно тіла людини або у замкненому тривимірному просторі. Макропросторова локалізаційна модель відображає структуру означених фраз на позначення великих просторів. Модель локалізації у послідовностях пояснює будову означених НРО, які співвідносять референти з початковою, проміжною та кінцевою точками темпоральних і вертикальних послідовностей. Протиставні моделі відображають будову означених фраз, орієнтуючи в діадах і тріадах.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у виявленні особливостей функціонування означених НРО, побудованих за ситуативними моделями, в аналітичних газетних текстах.

Список використаної літератури

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 896 с.
2. Бархударов Л. С. Структура простого предложения современного английского языка / Л. С. Бархударов. – М. : Высшая школа, 1966. – 198 с.
3. Бессонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти. – Донецьк : Донецьк. нац. ун-т, 2002. – 362 с.
4. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика : Курс лекций по английской филологии / Н. Н. Болдырев. – Тамбов : Изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 2001. – 123 с.
5. Гак В. Г. Человек в языке / В. Г. Гак // Логический анализ языка. Образ человека в культуре и языке. – М. : Индрик, 1999. – С. 73–80.
6. Есперсен О. Философия грамматики / О. Есперсен. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1958. – 404 с.

7. Жаботинская С. А. Теория номинации : когнитивный ракурс / С. А. Жаботинская // Вестник МГЛУ. – 2003. – Вып. 478 : Лексика в разных типах дискурса. – С. 145–164.

8. Кашкин В. Б. Введение в теорию коммуникации / В. Б. Кашкин. – Воронеж : Изд-во ВГТУ, 2000. – 210 с.

9. Кибрик А. А. Когнитивные исследования по дискурсу / А. А. Кибрик // Вопросы языкознания. – 1994. – № 5. – С. 126–139.

10. Кубрякова Е. С. Образы мира в сознании человека и словообразовательные категории как их составляющие / Е. С. Кубрякова // Известия РАН. Серия Литературы и языка. – 2006. – Т. 65, № 2. – С. 3–13.

11. Полюжин М. М. Про будову мовної свідомості та фрейм-структури / М. М. Полюжин, Н. Ф. Венжинович // Одиниці та категорії сучасної лінгвістики. – Донецьк : Юго-Восток, 2007. – С. 258–269.

12. Потапенко С. І. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу) / С. І. Потапенко. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2004. – 359 с.

13. Потапенко С. І. Сучасний англомовний медіа-дискурс : лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти / С. І. Потапенко : монографія. – Ніжин : Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2009. – 391 с.

14. Телия В. Н. Номинация / В. Н. Телия // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – С. 336–337.

15. Bell A. The discourse structure of news stories / A. Bell // Approaches to Media Discourse. – Oxford : Blackwell Publishers, 1998. – P. 64–104.

16. Berry R. Determiners a class apart / R. Berry // English Today. – 1993. – Vol. 14, № 1. – P. 27–34.

17. Close R. A. A Reference Grammar for Students of English / R. A. Close – М. : Prosvescheniye, 1979. – 352 p.

18. Garret P. Media and discourse : A critical overview / P. Garret, A. Bell // Approaches to Media Discourse. – Oxford : Blackwell Publishers, 1998. – P. 1–20.

19. Kress G. Commentary. Media discourse – extentions, mixes, and hybrids : Some comments on pressing issues / G. Kress // Text. – 2004. – Vol. 24, № 3. – P. 443–446.

20. Leech J. A Communicative Grammar of English / J. Leech, J. Svartvick – M. : Prosvescheniye, 1983. – 304 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

The International Herald Tribune 26.04.07.

The New York Times 22.03.05; 11.07.06; 26.02.10.

The USA Today 7.08.06

The Washington Times 30.04.07; 9.05.07.